УДК 94(73+549.1)“1978/1989”327.8(470)(045)
http://doi.org/10.46869/2707-6776-2022-18-6

Ковальков О.Л.
https://orcid.org/0000-0003-2344-3050

РАДЯНСЬКА АГРЕСІЯ В АФГАНІСТАНІ (1979–1989 рр.) І АМЕРИКАНСЬКО-ПАКИСТАНСЬКІ ВІДНОСИНИ

У статті на підставі переважно американських і пакистанських документів і мемуарної літератури досліджено вплив агресії СРСР в Афганістані в 1979–1989 рр. на відносини між США і Пакистаном. Радянська інтервенція в Афганістан зумовила погіршення радянсько-американських відносин, згортання «розрядки» і загострення «холодної війни». Одним із проявів цього стала підтримка Сполученими Штатами афганської опозиції. США потребували союзників у цій політиці, одним з яких став Пакистан. Він був затиснутий між окупованим радянськими військами Афганістаном і недружньою Індією, тож потребував надійних союзників. До того ж у Пакистані розмістилися штаб-квартири афганських опозиційних партій, знайшли притулок майже 3 млн. біженців і були облаштовані табори підготовки моджахедів. США і Пакистан були зацікавлені у співпраці.

Доведено зумовленість зміни формату американсько-пакистанських відносин громадянською війною в Афганістані та залученням у неї СРСР на боці правлячої Народно-Демократичної Партії Афганістану. З’ясовано, що відносини між США і Пакистаном у 1980-і рр. розвивались у двох напрямках: офіційному і прихованому. Під впливом афганської кризи США поступилися своїми принципами. Попри диктаторський режим і порушення умов ядерного нерозповсюдження США значно розширили військово-технічну й економічну допомогу Пакистану. Це значно посилило обороноздатність країни і посилило позиції режиму М. Зіяуль-Хака. Пакистан перетворився на одного з головних союзників США у регіоні загалом і в їх підтримці опозиції в афганській кризі зокрема. Важливою була таємна співпраця Центрального розвідувального управління США і пакистанської Міжвідомчої розвідки з фінансування і постачання військового майна афганським моджахедам, надання їм розвідувальних даних, сприяння у виготовленні та поширенні пропагандистських матеріалів тощо. Це мало помітний вплив на перебіг Афганської війни, значно посилило здатність моджахедів протистояти радянським військам і збільшило згубні наслідки афганської авантюри для СРСР. Після виведення радянських військ з Афганістану Пакистан втратив для США стратегічне значення, більшість програм американсько-пакистанського співробітництва були згорнуті.

Ключові слова: *Афганістан, Міжвідомча розвідка, Пакистан, радянська агресія, США, Центральне розвідувальне управління.*

Інтервенція СРСР до Афганістану у грудні 1979 р. і подальша майже десятилітня участь радянських військ в Афганській війні на боці марксистського режиму, що супроводжувалося окупацією країни, справили визначальний впив на міжнародні відносини. Це виявилося передусім у згортанні «розрядки» і загостренні «холодної війни», в якій Афганістан став чи не найбільш «гарячим фронтом». Одним із засобів тиску на СРСР у зв’язку з його афганською політикою з боку США була підтримка афганської опозиції. До цього Вашингтон залучив своїх союзників, серед яких особливою була роль Пакистану. На прикладі відносин із Пакистаном можна побачити, як США

поступалися своїми стратегічними зовнішньополітичними принципами з тактичних міркувань, зумовлених «холодною війною».

Використання США Пакистану в їх антирадянській політиці було важливим мотивом радянської версії історії міжнародних відносин 1980-х рр. [1; 2; 3; 4]. Вплив афганської кризи на внутрішню і зовнішню політику Пакистану досліджували пакистанські [5] і російські вчені [6; 7]. Американсько-пакистанської співпраці у зв'язку з афганською кризою торкалися американські дослідники зовнішньої політики США [8] та історії спецслужб і «таємних операцій» [9; 10; 11], а також деякі російські вчені [12; 13]. В українській історіографії ця проблема розглядалась у контексті вивчення підтримки Сполученими Штатами афганської опозиції [14]. Відносини між США і Пакистаном у зв'язку з політикою СРСР в Афганістані не були предметом спеціального вивчення.

В основу джерельної бази дослідження покладено документи органів виконавчої влади та ЦРУ США [15; 16], а також спогади бригадного генерала М. Юсуфа, який у 1983–1987 рр. очолював «афганський відділ» Міжвідомчої розвідки Пакистану [17; 18; 19; 20].

США визнали Пакистан невдовзі після розподілу Британської Індії на два домініони, 20 жовтня 1947 р. Обидві країни були зацікавлені у співпраці. Карачі шукав військово-політичної підтримки у конфлікті з Індією за Джамму і Кашмір. Для Вашингтона ж нова держава мала стати засобом стримування поширення радянського впливу у Південній Азії. Продовж наступних років держави підписали угоди про американську військово-технічну допомогу (Карачі, 9 лютого 1951 р.) і взаємну допомогу в цілях оборони (Вашингтон, 25 лютого 1954 р.), а також Договір про дружбу і торгівлю (Вашингтон, 12 листопада 1959 р.). Пакистан став членом СЕАТО і СЕНТО й отримав до середини 1960-х рр. військової допомоги від США на 1 млрд. 238 млн. дол. На заваді подальшій співпраці між країнами стала пакистанська ядерна програма, започаткована З. А. Бхуттов 1972 р. У 1976 р. Конгрес США схвалив внесену сенатором-демократом від штату Міссурі С. Саймінгтоном поправку до Закону про іноземну допомогу, яка забороняла економічну і військову допомогу країнам, які порушували умови ядерного нерозповсюдження. Поширення її на Пакистан зумовило згортання більшості програм американської військово-технічної та економічної допомоги.

Ситуацію докорінно змінили події у Кабулі 27 квітня 1978 р. Військовий переворот і прихід до влади орієнтованої на СРСР Народно-Демократичної Партії Афганістану (НДПА) загрожували порушити хиткий баланс сил у Південній Азії і на Близькому Сході, тому занепокоїв обидві країни. Утім, радник президента США з національної безпеки З. Бжезінський у меморандумах до державного секретаря С. Венса [15, p. 36] і Дж. Картера [15, p. 48–49] у травні, посольство США у Кабулі у травні [15, p. 41] і в липні [15, p. 63] 1978 р. обґрунтовували продовження відносин із Демократичною

Республікою Афганістан (ДРА), застерігали від припинення допомоги, оскільки це могло підштовхнути режим НДПА до більш тісної співпраці з СРСР. Водночас посол США у ДРА А. Дабс звертав увагу, що «президентом Афганістану став генеральний секретар компартії» [13, с. 39]. 6 травня 1978 р. США визнали ДРА, встановили з нею дипломатичні відносини і до кінця року надали їй допомоги і кредитів на 26 млн. дол. [13, с. 41].

Пакистан також визнав ДРА, запропонував їй співпрацю і визнання кордону по «лінії Дюранда». 9 вересня 1978 р. Кабул відвідав М. Зія уль-Хак. У грудні була створена спільна торговельна комісія. Але подальшому порозумінню між країнами заважали пуштунська проблема і не визнання новою афганською владою кордону з Пакистаном. Через це відносини між державами погіршувались. У травні 1979 р. М. Зія уль-Хак заявив, що Афганістан «перестав грати роль буферної держави» і «перетворився на радянського сателіта» [6, с. 2].

9 травня 1978 р. у листі до Дж. Картера М. Зія уль-Хак писав про необхідність об'єднання зусиль для відсічі «червоній загрозі» у регіоні. Зокрема, занепокоєння президента Пакистану викликала позиція НДПА щодо афгансько-пакистанського кордону і бажання об'єднати всіх пуштунів у складі Афганістану [15, p. 37–38]. Президент США у листі у відповідь від 9 червня писав про повне співпадання поглядів на афганську проблему, «лінію Дюранда» і потенційну небезпеку радянського домінування в регіоні. Дж. Картер наголосив на важливості американсько-пакистанських відносин і спільному зацікавленні в утриманні нової афганської влади на позиціях нейтралітету і неприєднання [15, p. 53–55]. Про це ж писав з Ісламабада посол США у Пакистані А. В. Хаммел 18 травня [15, p. 42–46]. Під час візиту до США в. о. міністра оборони Пакистану А. Шахі говорив про небезпеку радянської агресії проти його держави з території Афганістану і закликав США не залишати Пакистан наодинці з цією загрозою [15, p. 49–51].

Зацікавленість США у Пакистані не обмежувалася питаннями безпеки. У Пешаварі розмістилися опозиційні до НДПА політичні партії, Північно-Західна Прикордонна Провінція Пакистану вже у 1978 р. стала прихистком для сотень тисяч афганських біженців, які тікали від соціалістичних експериментів. Там же на базі таборів біженців готували бійців для опозиційних збройних формувань (моджахедів), які протистояли кабульській владі. Це створювало для Ісламабада додаткові проблеми і водночас збільшувало його вагу для реалізації політики Вашингтона в регіоні. Утім, щонайменше до лютого 1979 р., окрім «занепокоєння» ситуацією в ДРА, США не здійснювали жодних кроків в афганському питанні.

Американсько-афганські відносини змінив інцидент з послом США у ДРА А. Дабсом. 14 лютого 1979 р. його викрали і доставили до готелю «Кабул» члени бойового крила радикальної організації «Національне гноблення». Спроба звільнення посла бійцями спеціального призначення була

непрофесійною і завершилася його загибеллю попри те, що діями афганців керували помічник радянського посла з безпеки перший секретар С. Г. Бахтурин, другий секретар посольства Ю. І. Кутєпов і радник по боротьбі зі злочинністю при МВС ДРА А. С. Клюшніков [21, p. 96]. Посольство США писало про їхню визначальну роль у підготовці і здійсненні операції, але всю провину за її провал покладало на афганців [15, p. 93–102]. Не менше за загибель А. Дабса американців обурила подальша їхня поведінка. Ані Н. М. Таракі, ані Х. Амін офіційно не вибачились, три офіційні запити посольства США до уряду ДРА про надання матеріалів слідства залишилися без відповіді. Лідери НДПА проігнорували церемонію прощання з тілом посла в аеропорту Кабула. За свідченням сучасників, президент Дж. Картер сприйняв це як особисту образу. За два тижні Конгрес США схвалив рішення про припинення будь-якої допомоги ДРА, окрім гуманітарної. Фінансування американських проектів було скорочено майже на 80%. Дипломатичний корпус скоротили, а місце посла А. Дабса посів повірений у справах Дж. Б. Амстутц [13, с. 46–48].

Після інциденту з А. Дабсом США предметно поглянули на афганський рух опору. 28 лютого 1979 р. ЦРУ проаналізувало можливі варіанти американської допомоги йому, як однобічної, так і спільно з союзниками. В американських документах ця допомога визначалась як «Програма прихованих дій». Окрім пропагандистських заходів, йшлося про можливість фінансової допомоги, надання продовольчих пайків, медичних препаратів, засобів зв'язку, стрілецької і зенітної зброї, але відкидалася доцільність надсилання до Пакистану американських інструкторів [15, p. 109–110]. У кінці березня відбулися консультації представників ЦРУ з саудівським спадковим принцом Фахдом Абдаль-Азизом і М. Зієюуль-Хаком, під час яких було досягнуто принципової згоди про спільну допомогу афганським повстанцям [15, p. 115]. У підготовленому вірогідно в кінці березня – на початку квітня 1979 р. (документ недатований) аналітичному звіті ЦРУ було розглянуто можливі шляхи надання підтримки повстанцям. Найбільш оптимальним вважалося співробітництво США з Пакистаном і Саудівською Аравією з можливим залученням до цього КНР. Кілька радіостанцій уже віщали з Пакистану на ДРА. ЦРУ контактувало з деякими «афганськими дисидентами» в США, що уможливлювало передавання через них певних коштів для опозиції [15, p. 127]. 6 квітня 1979 р. на засіданні Спеціального координаційного комітету обговорювалася можливість фінансової підтримки повстанців і надання їм зброї. Остання ідея не знайшла тоді підтримки. Тоді ж З. Бжезінський наголосив, що в інтересах США, аби «цей заколот тривав, навіть якщо він буде неуспішним», але для цього необхідна була співпраця з Пакистаном. Тож він запропонував надати йому гарантії безпеки, принаймні, підтвердити чинність Договору від 1959 р. [15, p. 141–143].

Вже влітку 1979 р. ЦРУ налагодило надання афганській опозиції одягу, медикаментів і засобів зв'язку, які за американські гроші закуповувались у Пакистані [15, p. 155]. Там же було налагоджено друк пропагандистської продукції і радіотрансляції на територію ДРА [15, p. 173]. У жовтні на ці потреби були виділені додаткові кошти [15, p. 207]. У грудні обговорювали питання направлення місії для вивчення ситуації у таборах афганських біженців у Пакистані [15, p. 256].

Подальшого поштовху реалізації «Програми прихованих дій» надала радянська інтервенція в ДРА у грудні 1979 р. Її засудили США та їхні союзники по НАТО та поза межами блоку, більшість ісламських країн та членів Руху неприєднання. У відповідь на дії Кремля Білий дім запровадив проти СРСР торговельні та технологічні санкції, до яких приєдналися й інші країни [22, с. 62–63]. Не менш жорсткою була реакція Пакистану. Співробітник радянського посольства в Ісламабаді В. Бєляєв згадував юрби розлючених пакистанців на вулицях столиці 28 грудня 1979 р. [23, с. 149]. Пакистан пішов на жорстку конфронтацію з новим кабульським режимом, підтримував афганську опозицію і став головним плацдармом збройного опору режиму НДПА і радянським військам [6, с. 2–3].

Пакистан був одним з ініціаторів жорстких міжнародних санкцій проти кабульського режиму, які об'єктивно зачіпали СРСР. На початку січня 1980 р. на вимогу Ісламабада відбулось обговорення афганського питання в ООН, яке завершилося для Москви фіаско. Попри те, що представник Радянського Союзу заблокував резолюцію Ради Безпеки, яка засуджувала перебування на території ДРА його військ, 104 країни засудили радянську агресію в Афганістані на Генеральній Асамблеї [22, с. 65]. Скликана в Ісламабаді за ініціативи Пакистану 17–22 травня 1980 р. сесія Організації Ісламська Конференція (нова афганська влада навіть не була запрошена на неї) ухвалила жорстку резолюцію. У ній йшлося, щорадянська окупація обмежувала суверенітет Афганістану і перешкоджала афганцям вільно обирати політичний і соціально-економічний лад. Документ вимагав «невідкладного і беззастережного виведення всіх радянських військ» з ДРА і недопущення з їх боку «пригноблення і тиранії щодо афганського народу та його синів, які ведуть справедливу боротьбу». До того часу членство Афганістану в ОІК було призупинене [24]. За кілька місяців міністри закордонних справ держав-членів організації підтримали ініціативу Ісламабада про створення Комітету для врегулювання афганської кризи. До його складу увійшли міністри закордонних справ Пакистану, Ірану, Гвінеї, Тунісу і Генеральний секретар ОІК. На конференції голів держав і урядів країн ОІК в Ет-Таїфі у січні 1981 р. утворили «Ісламський фонд» для підтримки афганського опору [5, p. 109–113].

Про радянську окупацію Афганістану пакистанські лідери говорили на конференції міністрів закордонних справ країн, що не приєднались, у листопаді 1981 р. у Делі; на 37-й Сесії Комісії ООН з прав людини в лютому–березні

1981 р.; на засіданні Координаційного бюро Руху неприєднання в червні 1982 р. у Гавані; на Конференції голів держав і урядів країн, що не приєднались, у березні 1983 р. у Делі [2, с. 256]. Це загострило афгансько-пакистанські відносини. Після січневої 1980 р. сесії ОІК у ДРА відбулись арешти громадян Пакистану і навіть затримання співробітників посольства. У відповідь були закриті пакистанське посольство у Кабулі і консульство у Кандагарі [15, p. 600].

Таку позицію Пакистану в афганському питанні визначали кілька чинників. По-перше, це побоювання агресії з боку СРСР. Пакистанська влада не знала справжніх мотивів Москви, тож її непокоїло можливе прагнення СРСР через Афганістан вийти до Індійського океану чи нафтоносних полів Близького Сходу. По-друге, Пакистан виявися затиснутим між прорадянською ДРА, на території якої розмістилися радянські війська, і недружньою Індією, озброєною радянською зброєю. Наостанок, потоки афганських біженців загрожували соціальною і політичною нестабільністю [5, p. 118–121; 7, с. 150–151]. Ісламабад потребував зовнішньої підтримки, і він знайшов її у Вашингтоні.

Радянська інтервенція в ДРА в кінці грудня 1979 р. зумовила перегляд політики США щодо афганської опозиції. 26 грудня 1979 р. З. Бжезінський у меморандумі до Дж. Картера виклав думку, яка визначила стратегію США в афганській кризі: зробити все, щоб опір повстанців тривав якомога довше. Він радив збільшити фінансування «Програми прихованих дій» і почати надавати моджахедам зброю, а також переглянути політику щодо Пакистану: надати йому гарантії безпеки і, можливо, озброєння [15, p. 267]. 28 грудня 1979 р. Рада Національної Безпеки ухвалила рішення про початок військової підтримки афганських повстанців. З метою залучення до співпраці Пакистану С. Венс запропонував відрядити до Ісламабада кількох посадовців [15, p. 301–305]. Того ж дня президенти США і Пакистану обговорили радянську інтервенцію в ДРА та можливий візит американської делегації до Ісламабада телефоном. М. Зія уль-Хак, зокрема, сказав: «Те, що сталося в Афганістані, є делікатним, трагічним і найбільш значимим у цій частині світу. Завтра це може бути Пакистан». Дж. Картер запевнив пакистанця у підтримці і запропонував йому підняти афганське питання в ООН [15, p. 312–313].

Необхідність залучення Пакистану до «Програми прихованих дій» змушувала США розв'язати декілька делікатних проблем. Пакистан вимагав гарантій безпеки, військово-технічної й економічної допомоги, на заваді чому стояла «поправка Саймінгтона». 2 і 3 січня 1980 р. З. Бжезінський писав Дж. Картеру про «пакет допомоги» Пакистану, до якої можна було залучити Саудівську Аравію [15, pp. 352, 401]. 4 січня посол в Ісламабаді А. В. Хаммел закликав Вашингтон публічно підтвердити чинність Договору 1959 р., а також гарантувати не лише військову допомогу, але й політичну підтримку, реструктуризацію боргу тощо [15, p. 409–413]. Того ж дня З. Бжезінський у розмові з пакистанським послом у США Султан Ханом підтвердив чинність Договору 1959 р. (офіційно це зробив Дж. Картер 11 січня у листі до М. Зіїуль-

Хака [15, p. 459]). Водночас пропозицію радника переглянути ядерну програму пакистанський дипломат відкинув [15, p. 415–416]. А. В. Хаммел закликав Держдепартамент відкинути «поправку Саймінгтона» і надати допомогу потенційному союзнику в афганському питанні: позиція з ядерного нерозповсюдження мала бути підпорядкована більш нагальній проблемі – адекватній відповіді на радянську агресію в Афганістані [15, p. 420]. 9 січня в інформаційному повідомленні ЦРУ йшлося, що Пакистан за жодних обставин не відмовиться від своєї ядерної програми, тож Білий дім мав зняти ці вимоги. Водночас розвідка застерігала, що в Пакистані були сильні антиамериканські настрої, а можливі поставки американської зброї могли також спричинити негативну реакцію Індії [15, p. 450].

Продовж наступних тижнів відбулися кілька перемовин і консультацій, які мали підготувати підґрунтя для запланованого візиту до Пакистану. 12 січня Дж. Картер, С. Венс, його заступник У. Кристофер і З. Бжезинський зустрілись у Вашингтоні з міністром закордонних справ Пакистану А. Шахі [15, p. 466–468]. Попри підтвердження чинності Договору 1959 р., він залишився невдоволеним обіцяною військовою допомогоюна 400 млн. дол. Як повідомляв А. В. Хаммел, на тлі радянсько-індійських перемовин про надання Нью-Делі зброї на 2 млрд. дол. американську допомогу пакистанці вважали мізерною. До того ж Республіканська партія Пакистану була обурена засудженням ЗМІ у США допомоги «недемократичному уряду Пакистану» [15, p. 488–490]. На засіданні Спеціального координаційного комітету 17 січня 1980 р. ухвалили створити «консорціум» за участю інших країн для надання військової допомоги Пакистану. Франція погодилася продати йому літаки «Міраж», Велика Британія і ФРН вивчали можливість продажу танків і гармат, Саудівська Аравія обіцяла виділити 800 млн. дол., а С. Венс доручив спробувати залучити до співпраці Японію [15, p. 492].

З метою налагодження співпраці в афганському питанні до Пакистану і Саудівської Аравії відбула американська місія на чолі з У. Кристофером і З. Бжезінським. 2 лютого 1980 р. американці зустрілися в Ісламабаді з М. Зія-уль-Хаком. Потребу в озброєнні він обґрунтовував загрозою «рейдів» у прикордонні з ДРА райони Пакистану і навіть радянської окупації країни. З. Бжезінський запевнив М. Зію уль-Хака в американській підтримці [15, p. 539–541]. Наступного дня З. Бжезінський і керівник Міжвідомчої розвідки (ISI, Inter-Services Intelligence) генерал А. Р. Ахтар обговорили можливі канали поставок зброї і погодились, що допомога повстанцям залежала від їх об'єднання в «альянс» [15, p. 567]. 4 лютого У. Кристофер і З. Бжезінський в Ер-Ріяді зустрілися з принцом Саудом. Він підтвердив фінансову участь у наданні Пакистану військової допомоги і запевнив, що Саудівська Аравія підтримає його у випадку загрози з боку СРСР. Тоді вперше порушили питання про залучення до «Програми» Єгипту [15, p. 548–549].

Попри ці зрушення, остаточно «проблему Пакистану» вирішила адміністрація наступного президента Р. Рейгана. У квітні 1981 р. США відвідав міністр закордонних справ Пакистану А. Шахі, у червні й вересні того року візити до Ісламабада здійснив заступник держсекретаря Дж. Баклі. Результатом стала угода про американську допомогу на 3,2 млрд. дол., яку в грудні 1981 р. схвалив Конгрес [16, p. 203]. США надали Пакистану 1,55 млрд. дол. «військових» кредитів, на які азійська країна мала придбати кілька сотень танків М-48, ударні вертольоти «Кобра», 155-мм самохідні гаубиці, протикорабельні ракети, бронетранспортери, електронне обладнання. Штати також пообіцяли по 800 тис. дол. у 1983 і 1984 рр. і по 1 млн. дол. у 1985–1987 рр. на навчання пакистанських військових і продати 40 винищувачів F-16 загальною вартістю 1,1 млрд. дол. Частину коштів (700–800 млн. дол.) на них погодилася надати Саудівська Аравія [1, с. 61]. Пакистан, таким чином, вийшов на третє місце (після Ізраїлю й Єгипту) за обсягами американської військової допомоги.Це перетворило його на головного (поряд із Саудівською Аравією, Єгиптом і КНР) союзника США в їхній афганській політиці. Своєю чергою, це робило Пакистан в очах Москви «головним плацдармом агресії імперіалістичних і реакційних сил проти революційного Афганістану» [3, с. 137]. Водночас погіршувалися радянсько-пакистанські відносини. В середині 1980 р. на вимогу Ісламабада на третину було скорочено радянський дипкорпус у Пакистані. Радянським фахівцям, які працювали у країні в рамках торговельно-економічного співробітництва, відмовили у продовженні дозволу на перебування в країні. Скорочувалось двостороннє співробітництво в усіх сферах [3, с. 139–140].

У 1980–89 рр. відносини між США і Пакистаном розвивалися на двох рівнях. Американська допомога була важливим чинником зміцнення позицій режиму М. Зія уль-Хака. Ісламабад всіляко підтримував усі ініціативи Вашингтона на міжнародній арені і був його надійним союзником у Південній Азії. Утім, на розгортання афганської кризи більш важливий вплив мав прихований вимір американсько-пакистанських відносин.

Пакистан був ключовим союзником США в його підтримці опозиції в Афганській війні. Безпосередню реалізацію «Програми прихованих дій» з її підтримки (за Р. Рейгана отримала кодову назву «Циклон») здійснювало ЦРУ за сприяння ISI. Окрім співробітників пакистанської розвідки і кількох осіб з оточення М. Зіяуль-Хака (він особисто контролював поставки озброєння моджахедам) про цю програму в Пакистані не знав ніхто [15, p. 860–861]. На відміну від США, які на початку 1980-х рр. офіційно визнали підтримку афганської опозиції, пакистанська влада завжди заперечувала свою участь у «Програмі прихованих дій».

Найважливішим предметом співробітництва розвідок обох країн було безперебійне постачання зброї та іншого майна моджахедам. Уже в 1980 р. було напрацьовано логістичну схему поставок, яка функціонувала фактично без змін

до 1989 р. ЦРУ відповідало за закупівлю зброї і доправлення її до Пакистану. До 1985 р. США надавали моджахедам лише радянські зразки озброєння. Спочатку головним джерелом його отримання був Єгипет, який мав значні запаси радянського військового майна. У 1982 р. продати американцям захоплені у Лівані трофеї погодився Ізраїль. Про ці поставки не мали дізнатися араби, адже, за словами М. Юсуфа, мусульманам «неприпустимо було вести священну війну ізраїльською зброєю» [18].З Єгипту літак ВПС США доставляв вантажі до саудівського Ез-Захрана. Звідти саудівський С-130 доправляв їх до Ісламабада. Розглядалася можливість прямих рейсів американським С-141, що мало прискорити доставку. Іншим був морський маршрут до Карачі. До середини 1980-х рр. щороку цими шляхами транспортувалося близько 10 тис. т. зброї. Надалі обсяги зростали і в 1987 р. досягли 65 тис. т. Далі зброя під контролем співробітників ISI і Міністерства військової поліції в опломбованих вагонах або вантажівками доправлялася на склади у Кветті й Ойхрі. Звідти вантажі переправлялися до Пешавара представництвам афганських опозиційних партій. Пакистанці чітко дотримувалися кількох правил: зброя розподілялася винятково між партіями, і до цього процесу американці не допускалися [19], як і до військового навчання у таборах підготовки моджахедів. Як пояснював М. Юсуф, «допуск американців до нашої системи постачання і навчання призвів би лише до хаосу, а також посилив би пропаганду комуністів» [18].

З Пакистану зброя й інші матеріали надходили до польових командирів караванами, яких щороку було 500–600 [25, с. 11]. «Полювання» за ними було головним завданням радянських спецпризначенців. Караванним шляхом могла бути як вузька стежка у горах, так і наїжджений шлях. Каравани також були різними: від десятка нав'ючених віслюків з кількома погоничами до колони вантажівок і пікапів, набитих зброєю і боєприпасами [26, с. 4]. У стандартному каравані 30–40% вантажів становили промислові і продовольчі товари, ще 30–40% – зброя і боєприпаси. Решта – медикаменти і наркотики. [27, с. 38]. Виявлення і знешкодження караванів змушували радянських спецпризначенців діяти поблизу кордонів із Пакистаном, що зумовлювало зіткнення з прикордонниками. Забезпечення безперебійного руху караванів було серйозною проблемою: не вистачало в'ючних тварин і автомобілів. У ЦРУ й ISI навіть розглядали можливість закидати зброю повстанцям в Афганістані повітрям на парашутах, проте від цієї ідеї відмовилися [18].

Співробітництво між двома розвідками було складним. Як видно з американських і пакистанських джерел, у ЦРУ не довіряли пакистанським колегам і сумнівались у їхніх професійних якостях. М. Юсуф згадував, що коли у 1985 р. він відвідав Ленглі, американці ставилися до нього «як до простачка» [18]. Американці також неодноразово звинувачували ISI у привласненні або нераціональному використанні коштів. Ці закиди М. Юсуф спростовував тим, що більшість грошей ЦРУ витрачало на закупівлю зброї самостійно, і лише

незначні суми потрапляли на спецрахунки ISI, доступ до яких мав лише її голова. Тож якщо гроші десь і «зникали», то, на переконання генерала, лише на першому етапі поставок, за який відповідало ЦРУ [18]. Американців також турбувало повне їх відсторонення від розподілу зброї між афганськими партіями і від підготовки моджахедів. Навіть коли в ЦРУ і Пентагоні погодили надання афганським повстанцям сучасних переносних зенітно-ракетних комплексів (ПЗРК) FIM-92 «Stinger» ISI наполягла на тому, що інструкторами з їх використання мали бути виняткова пакистанці. Для цього вони пройшли восьмимісячну підготовку на тренувальних базах у США. Після цього пакистанська розвідка відібрала моджахедів (критерієм було вміле використання ними інших ПЗРК), які кілька тижнів тренувалися на обладнаному в маєтку М. Юсуфау Равалпінді тренажері. Важливо, що за норми ефективності бойового використання «Стінгерів» в армії США в 65% пакистанці домоглися покажчика в 70–95% [20]. Очевидно, що в такий спосіб пакистанська сторона підвищувала бойові якості і власних військовослужбовців.

Найбільш важливим питанням, яке нерідко викликало непорозуміння між обома розвідками, була номенклатура й якість озброєння, яке постачалося моджахедам. До середини 1985 р. ЦРУ дотримувалося правила не постачати до зон конфліктів зброю, походження якої можна було б пов'язати із США [11, с. 19]. Пакистанці також наполягали на тому, щоб це були зразки, які перебували на озброєнні афганської та радянської армій в Афганістані. Так, після схвалення у 1980 р. рішення постачати афганцям радянські ПЗРК «Стріла-2» пакистанці наполягли на тому, щоб повстанці не використовували їх у східних провінціях. Цих ПЗРК не було в Афганістані, тож потрапити туди вони могли лише через Пакистан [14, с. 170]. З таких же міркувань затримувалося надання афганцям «Стінгерів» (цю ідею особливо підтримував М. Юсуф і конгресмен від Техасу Ч. Н. Уїлсон, член підкомітету з питань асигнувань міністерства оборони [Див.: 11; 20]. У США побоювалися потрапляння цих ПЗРК до радянських рук. Окрім того, їх використання в Афганській війні робило залученість у неї США і Пакистану очевидною. Проти надання цих ПЗРК моджахедам були ЦРУ, Пентагон, а також М. Зія уль-Хак і його оточення. Зрештою, гору взяла переконаність у здатності «Стінгерів» похитнути перевагу радянських військ у небі Афганістану, що справдилося.

Чимало нарікань пакистанців викликала якість зброї, яку ЦРУ закуповувало, де прийдеться. Про низьку якість і поганий стан різношерстого асортименту простої і застарілої зброї, яка нерідко іржавіла на складах, писали і пакистанці, й американці. Особливо це стосувалося Єгипту, який продавав США, за словами П. Швейцера, «брухт, яким можна лише трішки полякати Ради» [28, с. 201]. М. Юсуф згадував партію зброї виробництва1940-х рр., закупленої у Туреччині [18], а також критикував деякі зразки озброєння через їх неможливість використання в афганських умовах. Такими були британські

ПЗРК «Блоупайп», які через вагу і принцип дії були непридатні для використання в партизанській війні у гірській місцевості. Ці вади в діяльності ЦРУ генерал пояснював тим, що деякі держави бажали банально «заробити на металобрухті». За придбання ж зброї у ЦРУ нерідко відповідали цивільні особи, а військові погано уявляли собі театр бойових дій в Афганістані. Тай до моджахедів у США ставились як до вояків другого сорту, які були лише знаряддям для ускладнення життя Радам в Афганістані [18].

Попри ці розбіжності, співпраця між ЦРУ й ISI справила значний вплив на Афганську війну. Велике значення мало надання моджахедам розвідувальних даних про радянські війська в ДРА. ЦРУ надавало їх ISI, а та – польовим командирам. На супутникових знімках можна було порахувати радянські танки, а шляхом використання засобів обробки і збільшення якості знімку визначити, справний танк, чи ні [9, с. 201–202]. Без цього чимало переможних для моджахедів битв були б програними, а жертв серед них було б більше [18]. М. Юсуф згадував, як пакистанці передали моджахедам видрукувані зусиллями ЦРУ 10 тис. Коранів узбецькою, які афганці переправляли «за річку», до СРСР [18]. За сприяння ЦРУ генерал особисто розробляв плани диверсій проти СРСР. Навесні–влітку 1985 р. ISI планувала підрив «мосту дружби» через Амудар'ю, але операцію згорнули. У 1986–1987 рр. моджахеди здійснили серію атак на баржі на радянській стороні річки, а також обстрілювали територію Середньої Азії. Мішенями стали дві електростанції у Таджицькій РСР, унаслідок чого частина території республіки на кілька тижнів була знеструмлена, а також аеродром Шуроб у 3 км. від Амудар'ї [28, с. 446–447; 17]. Ці атаки М. Юсуф назвав апогеєм своєї кар'єри в ISI.

ЦРУ фінансувало роботу «Радіо Вільного Кабула» та інших станцій, які мовили на Афганістан із Пакистану, загалом – 12 годин на добу [13, с. 93]. У Пакистані за фінансового, організаційного та технічного сприяння ЦРУ афганські опозиційні партії друкували десятки газет і журналів, які поширювалися серед мешканців Афганістану [29, с. 12–13]. Зрештою, через Пакистан ішла уся допомога, яку США надавали афганським біженцям та переміщеним особам в Афганістані. У 1988 р. у Пакистані перебувало 3 млн. афганців. У травні 1979 р. виникла «Асоціація американської допомоги афганським біженцям», яку очолив екс-посол США у Кабулі Т. Еліот. У 1982 р. США виділили на ці потреби 102 млн. дол. в односторонньому порядку і через Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Товариство Червоного Хреста й уряд Пакистану. Надалі сума дещо знизилася: 80 млн. дол. у 1983 р., 70 млн. дол. у 1984 р. і 69,3 млн. дол. у 1984 р. Це було спричинене тим, що з середини 1980-х рр. США надавали допомогу внутрішньо переміщеним особам. У 1985 р. на ці потреби було виділено 8 млн. дол. Далі суми зростали, і в 1988 р. перевищили допомогу біженцям: 71,74 млн. дол. і 20 тис. т товарів на 6 млн. дол. США забезпечували доправлення вантажів до Пакистану і далі до ДРА: лише в 1986–1987 рр. на ці потреби витратили 20 млн.

дол. США також фінансували відкриття для афганських біженців медресе у Пакистані, яких в кінці 1980-х рр. було 39 тис. [30, с. 61–64].

Після виведення радянських військ з Афганістану Пакистан втратив для США стратегічне значення головного союзника в його афганській політиці. У відносинах між країнами знову головним стало ядерне питання. У жовтні 1990 р. було заморожено поставки кількох десятків літаків F-16. США навіть відмовилися повернути сплачені за них пакистанським урядом кошти. Військово-технічне й економічне співробітництво між країнами було фактично згорнуто [31, с. 239–240]. Надалі на відносини між країнами додатково впливала підтримка Ісламабадом руху «Талібан»і радикального ісламістського режиму Ісламського Емірату Афганістан.

Таким чином, Афганська війна й участь у ній на боці режиму НДПА радянських військ зумовила логічну в умовах «холодної війни» підтримку афганської опозиції з боку США. Серед їхніх союзників у цій політиці ключова роль належала Пакистану, на території якого розмістилися штаб-квартири афганських опозиційних партій, знайшли притулок майже 3 млн. біженців і були облаштовані табори підготовки моджахедів. Під впливом афганської кризи США поступилися своїми принципами. Попри відверто диктаторський режим і порушення Пакистаном умов ядерного нерозповсюдження Вашингтон значно розширив військово-технічну й економічну допомогу Ісламабаду, перетворивши його на свого головного союзника у Південній Азії загалом і в афганській політиці зокрема. Американська допомога була важливої гарантією безпеки Пакистану. Важливою була таємна співпраця Центрального розвідувального управління США і пакистанської Міжвідомчої розвідки з фінансування і постачання військового майна афганським моджахедам, надання їм розвідувальних даних, сприяння у виготовленні та поширенні пропагандистських матеріалів тощо. Це мало помітний вплив на розгортання Афганської війни, значно посилило здатність моджахедів протистояти радянським військам і суттєво збільшило згубні наслідки афганської авантюри для СРСР. Після виведення радянських військ з Афганістану Пакистан втратив для США стратегічне значення, більшість програм американсько-пакистанського співробітництва були згорнуті. Це доводить, що відносини між країнами у 1980-ті рр. були зумовлені афганською проблемою.

Список використаних джерел та літератури

1. Беглова Н.С. Пакистан – «восточный форпост» в стратегических планах США. *США – Канада: Экономика. Политика. Идеология.* 1982. № 11. С. 61–66.
2. Москаленко В.Н. Внешняя политика Пакистана (формирование и основные этапы эволюции). М.: «Наука», Главная редакция восточной литературы, 1984. 302 с.
3. СССР и Пакистан / Ред. кол. Г.Ф. Ким. М.: «Наука»: Главная редакция восточной литературы, 1984. 224 с.

4. Звягельская И.Д. «Конфликтная политика» США на Ближнем и Среднем Востоке (середина 1970-х – вторая половина 80-х годов). М.: «Наука», Главная редакция восточной литературы, 1990. 189 с.
5. Sardar R. Soviet Intervention in Afghanistan and its Implication for Pakistan – A Dissertation, 1985. 322 p. URL: https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2866&context=dissertations_1
6. Москаленко В. Афганская трагедия и Пакистан. *Азия и Африка сегодня.* 2003. № 11. С. 2–9.
7. Чернышков А.В. Пакистан и его дилемма безопасности в 1979–1989 гг. *Известия Самарского Центра Российской академии наук.* 2013. № 1 (т. 15). С. 150–153.
8. Lowenstein J. US Foreign Policy and the Soviet – Afghan War: A Reviosionist History. Yale University, 2016. 77 p. URL: https://elischolar.library.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1045&context=applebaum_award
9. Вудворд Б. Признание шефа разведки. М.: Политиздат, 1990. 479 с.
10. Weiner T. Legacy of Ashes: The History of the CIA. NY – London – Toronto – Sidney – Auckland, 2007. 702 p.
11. Крайл Д. Война Чарли Уилсона. М.: Совершенно секретно, 2008. 448 с.
12. Иващенко А.С. Афганская вооруженная оппозиция в американской политике. США – Канада: Экономика, политика, идеология. 1994. № 11. С. 96–106.
13. Иващенко А.С. США и Афганистан (1979–1989). М.: ТЦ «Сфера», 1997. 144 с.
14. Ковальков О.Л. Підтримка афганського Руху Опору адміністрацією Президента США Дж. Картера (1979–1980) // Universum Historiae et Archaelogiae = The Universe of History and Archeology = Универсум истории и археологии. Дніпро, 2020. Т. 3 (28). Вип. 1. С. 163–177.
15. Foreign Relations of the United States, 1977–1980. Volume XII. Afghanistan / Editor D. Zierler / Gen. Editor A.M. Howard. United States Government Publishing Office – Washington, 2018. URL: https://static.history.state.gov/frus/frus1977-80v12/pdf/frus1977-80v12.pdf
16. Towards an International History of the War in Afghanistan, 1979–1989. By Christian F. Osterman, MirceaMunteanu. Volume I: US Documents, 1980–1989. URL: https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/AfghanistanV1_TOC.pdf
17. Юсуф М. Заманить медведя. URL: http://artofwar.ru/d/dmitrij_m_k/ text_0150.shtml
18. Юсуф М. Роль ЦРУ. URL: http://artofwar.ru/d/dmitrij_m_k/text_0070. shtml
19. Юсуф М. Система снабжения. URL: http://artofwar.ru/d/dmitrij_m_k/ text_0160-1.shtml
20. Юсуф М. «Стингеры» против авиации. URL: http://artofwar.ru /i/izchuzhogookopa/text_0010.shtml
21. Mitrochin V. The KGB in Afghanistan. Russian Edition. Washington, D.C.: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2002. 154 p.
22. Ковальков О.Л. Реакція світової спільноти на радянське вторгнення до Афганістану. *Наукові записки.* Випуск 18. Серія: Історичні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. С. 59–67.
23. Беляев В. Старая дружба не ржавеет. События в Афганистане и Пакистане. *Москва.* 2002. № 2. С. 147–154.
24. Resolution № 19/11-P. The Situation in Afghanistan. URL: https://ww1.oic-oci.org/english/conf/fm/11/11%20icfm-political-en.htm#RESOLUTION%20No.%2019/11-P
25. Ютов В.И. «Каскад» и «Омега». М.: ООО «X-History», 2003. 220 с.
26. Чикишев А. Спецназ в Афганистане. М., 2000. 61 с.
27. Еремеев В. В пустыне Регистан. *Солдат удачи.* 2008. № 8. С. 36–41.
28. Швейцер П. Победа. Роль тайной стратегии администрации США в распаде Советского Союза и социалистического лагеря. Минск: СП «Авест», 1995. 464 с.
29. Сикоев Р.Р. Пресса афганской эмиграции. М.: Институт востоковедения РАН, 1999. 149 с.
30. Иващенко А.С. Гуманитарная помощь США афганским беженцам и перемещенным лицам. *Восток.* 1993. № 3. С. 61–66.

31. Воробьев А.В. Афганский фактор в отношениях США и Пакистана на рубеже XX–XXI веков. *Ученые записки Казанского государственного университета. Гуманитарные науки.* Т. 152. Кн. 3. Ч. 1. Казань, 2010., С. 239–245.

References

1. Beglova, N.S. (1982). *Pakistan – "vostochnyy forpost" v strategicheskikh planakh SShA* [Pakistan – "Eastern outpost" in US strategic plans]. *SShA – Kanada: Ekonomika. Politika. Ideologiya* [USA – Canada: Economy. Politics. Ideology], 11, pp. 61–66. [In Russian].
2. Moskalenko, V.N. (1984), *Vneshnyaya politika Pakistana (formirovaniye i osnovnyye etapy evolyutsii)* [Foreign policy of Pakistan (formation and main stages of evolution)]. Moskva: "Nauka", Glavnaya redaktsiya vostochnoy literatury. [In Russian].
3. Kim, G.F. (ed.) (1984). *SSSR i Pakistan* [USSR and Pakistan]. Moskwa: "Nauka", Glavnaya redaktsiya vostochnoy literatury. [In Russian].
4. Zvyagel'skaya, I.D. (1990). *"Konfliktnaya politika" SShA na Blizhnem I Srednem Vostoke (seredina 1970-kh – vtoraya polovina 80-kh godov)* ["Conflict Policy" of the United States in the Middle East (mid-1970s – second half of the 80s)]. Moskva: "Nauka", Glavnaya redaktsiya vostochnoy literatury. [In Russian].
5. Sardar, R. (1985). *Soviet Intervention in Afghanistan and its Implication for Pakistan*. University of Massachusetts Amherst, A Dissertation. [Online]. Available from: https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2866&context=dissertations_1 [In English].
6. Moskalenko, V. (2003). *Afganskaya tragediya I Pakistan* [Afghan tragedy and Pakistan]. *Aziya i Afrika segodnya* [Asia and Africa today], 11, pp. 2–9. [In Russian].
7. Chernyshkov, A.V. (2013), *Pakistan I ego dilemma bezopasnosti v 1979–1989 gg.* [Pakistan and its security dilemma in 1979–1989], *Izvestiya Samarskogo Tsentra Rossiyskoy akademii nauk* [Proceedings of the Samara Center of the Russian Academy of Sciences], 1 (Vol. 15), pp. 150–153. [In Russian].
8. Lowenstein, J. (2016). *US Foreign Policy and the Soviet – Afghan War: A Reviosionist History*. Yale University, [Online] Available from: https://elischolar.library.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1045&context=applebaum_award [In English].
9. Vudvord, B. (1990). *Priznaniye sheaf razvedki* [Intelligence Chief's Confession]. Moskva: Politizdat. [In Russian].
10. Weiner, T. (2007). *Legacy of Ashes: The History of the CIA*. New York. London. Toronto. Sidney. Auckland. [In English].
11. Krayl, D. (2008). *Voyna Charli Uilsona* [Charlie Wilson's War]. Moskva: Sovershenno sekretno. [In Russian].
12. Ivashchenko, A.S. (1994), *Afganskaya vooruzhennaya oppozitsiya v amerikanskoy politike* [Afghan armed opposition in American politics]. *SShA – Kanada: Ekonomika, politika, ideologiya* [USA – Canada: Economy. Politics. Ideology], 11, pp. 96–106. [InRussian].
13. Ivashhenko, A.S. (1997). *SShA i Afganistan (1979–1989)* [USA and Afganistan (1979–1989)]. Moskva: TC "Sfera". [In Russian].
14. Kovalkov, O.L. (2020). *Pidtrymka afhans'koho Rukhu Oporu administratsiyeyu Prezydenta SShA Dzh. Kartera (1979–1980)* [Support of the Afghan Resistance Movement by the Administration of US President J. Carter (1978 – 1980)]. *Universum Historiae et Archaelogiae = The Universe of History and Archeology = Unyversum ystoryy y arkheolohyy*. Dnipro. Vol. 3 (28). Issue. 1, pp. 163–177. [In Ukrainian].
15. Howard, A.M. (ed). (2018). *Foreign Relations of the United States, 1977–1980. Vol. XII. Afghanistan*. Washington: United States Government Publishing Office. [Online] Available from: https://static.history.state.gov/frus/frus1977-80v12/pdf/frus1977-80v12.pdf [In English].
16. Osterman, C.F., Munteanu, M. (ed). *Towards an International History of the War in Afghanistan, 1979–1989. Vol. I: US Documents, 1980–1989*. Washington: Wilson Center. Cold War

International History Project. [Online] Available from: https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/AfghanistanV1_TOC.pdf [In English].
17. Yusuf, M. *Zamanit' medvedya* [Lure the bear]. [Online] Available from: http://artofwar.ru/d/dmitrij_m_k/text_0150.shtml [In English].
18. Yusuf, M. *Rol' TsRU* [Role of the CIA]. [Online] Available from: http://artofwar.ru/d/dmitrij_m_k/text_0070.shtml [In English].
19. Yusuf, M. *Sistema snabzheniya* [Supply system]. [Online] Available from: http://artofwar.ru/d/dmitrij_m_k/text_0160-1.shtml [In English].
20. Yusuf M. *"Stingery" protivaviatsii* ["Stingers" against aviation]. [Online] Available from: http://artofwar.ru/i/izchuzhogookopa/text_0010.shtml [In English].
21. Mitrochin, V. (2002). *The KGB in Afghanistan. Russian Edition*. Washington:Wilson Center. Cold War International History Project. [In English].
22. Kovalkov, O.L. (2013). *Reaktsiya svitovoyi spil'noty na radyans'ke vtorhnennya do Afhanistanu* [The reaction of the world community to the Soviet invasion of Afghanistan], *Naukovizapysky. Seriya: Istorychninauky* [Scientific Notes. Historical Sciences]. Issue 18. Kirovohrad. pp. 59–67. [In Ukrainian].
23. Belyayev, V. (2002). *Staraya druzhba nerzhaveyet. Sobytiya v Afganistane I Pakistane* [Old friendships don't rust. Developments in Afghanistan and Pakistan]. *Moskva* [Moscow], 2, pp. 147–154. [In Russian].
24. Organization of Islamic Cooperation, (1980). *Resolution № 19/11-P. The Situation in Afghanistan*. [Online] Available from: https://ww1.oic-oci.org/english/conf/fm/11/11%20 icfm-political-en.htm#RESOLUTION%20No.%2019/11-P [In English].
25. Yutov, V.I. (2003). *"Kaskad" i "Omega"* ["Kaskad" and "Omega"]. Moskva: X-History. [In Russian].
26. Chikishev, A. (2000). *Spetsnaz v Afganistane* [Special Forces in Afghanistan]. Moskva. [In Russian].
27. Eremeev, V. (2008). *V pustyne Registan* [In the Registan desert]. *Soldat udachi* [Soldier of fortune], 8. pp. 36–41. [In Russian].
28. Shveytser, P. (1995). *Pobeda. Rol' taynoy strategii administratsii SShA v raspade Sovetskogo Soyuza i sotsialisticheskogo lagerya* [Victory. The role of the secret strategy of the US administration in the collapse of the Soviet Union and the socialist camp]. Minsk: SP "Avest". [In Russian].
29. Sikoev, R.R. (1999). *Pressa afganskojj emigracii* [Afghan emigration press]. Moskva: Institut vostokovedenija RAN. [In Russian].
30. Ivashhenko, A.S. (1993). *Gumanitarnaja pomoshh' SShA afganskim bezhentsam i peremeshhennym litsam* [U.S. humanitarian assistance to Afghan refugees and displaced persons]. *Vostok* [Orient], 3. pp. 61–66. [In Russian].
31. Vorob'yev, A.V. (2010). *Afganskiy factor v otnosheniyakh SShA i Pakistana na rubezhe XX–XX vekov* [The Afghan Factor in US-Pakistan Relations at the Turn of the 20th-21st Centuries]. *Uchenyye zapiski Kazanskogo gosudarstvennogo universiteta. Gumanitarnyye nauki* [Scientific notes of Kazan State University. Humanitarian sciences], Vol. 152, Book 3, Part 1. Kazan'. pp. 239–245. [In Russian].

Kovalkov O. Soviet Aggression in Afghanistan (1979–1989) and American – Pakistan Relanions.

The impact of the Soviet aggression in Afghanistan in 1979–1989 on US–Pakistan relations on the basis of predominantly American-Pakistani documents and memoirs has been examined in the article. Soviet intervention in Afghanistan led to the deterioration of Soviet-American relations, the curtailment of "détente" and the escalation of the Cold War. One manifestation of this was the United States' full support for the Afghan opposition. The USA needed Pakistan as allies in this policy but it was sandwiched between Soviet-occupied Afghanistan and unfriendly India, so it needed reliable allies. In addition, the Afghan opposition parties' headquarters, Mujahedeen training camps were

located in Pakistan with almost 3 million settled refugees. The USA and Pakistan were mutually interested in close cooperation.

The conditionality of changing the format of US-Pakistani relations by the civil war in Afghanistan and the involvement of the USSR on the side of the ruling People's Democratic Party of Afghanistan have been proved. The relations between the USA and Pakistan in the 1980s developed in two directions: official and covert but under the Afghan crisis influence the United States gave in to its principles. Despite the dictatorial regime, violation of the conditions of nuclear non-proliferation the USA has significantly expanded its military-technical and economic assistance to Pakistan. This significantly strengthened the country's defense capabilities and position of M. Ziyaul-Haq's regime and Pakistan has become in general one of the main allies of the USA in their support of the Afghan crisis opposition. The secret cooperation between the CIA and the Pakistani Interagency Intelligence in financing and supplying military property to the Afghan Mujahedeen, providing them with intelligence, assisting in the production and dissemination of propaganda materials was important. This had a marked effect on the Afghan war outbreak, greatly strengthened the Mujahedeen's ability to resist Soviet troops, and significantly increased the disastrous consequences of the Afghan adventure for the USSR. After the Soviet troops' withdrawal from Afghanistan, Pakistan lost strategic importance to the USA, and most programs of US-Pakistani cooperation were curtailed.

Keywords: *Afghanistan, Interagency Intelligence, Pakistan, Soviet aggression, USA, Central Intelligence Agency.*